

9 клас
Основи правознавства

Урок I

Тема: Поняття Основного закону держави. Конституція України. Конституційний Суд України.

Конституція держави має бути такою, щоб не порушувати конституцію громадянина (Станіслав Єжи Лець)

План уроку:

1. Джерела та основи Конституції України.
2. Юридичні властивості Конституції.
3. Структура Конституції.
4. Конституційний суд України: повноваження, принципи діяльності.

- Пригадайте з уроків історії відомі вам нормативно-правові акти, які мали силу основного закону держави.
- Згадайте Конституцію США, Конституції Франції періоду Великої французької революції. В цих документах закріплювались зміни, що відбувалися у житті суспільства, політико-правовому устрої держав.

I. Термін **«конституція»** у перекладі з латини означає «встановлення», «устрій». У Стародавньому Римі конституціями називали акти, які видавали римські імператори. В епоху Середньовіччя таку назву використовували в деяких країнах для позначення привілеїв феодалів. До XVIII століття цей термін вживали в значенні устрою держави. І лише після революційних подій XVII—XVIII століть утвердилося розуміння конституції як сукупності правових норм.

«Батьком» нормативно-правового терміна «конституція» у його сучасному значенні був французький мислитель Шарль Монтеск'є (1689-1755).

Конституціоналізм в Україні має давні традиції, а час його зародження пов'язується з Гетьманською державою (середина XVII - кінець XVIII ст.).

Конституція
Пилипа Орлика

Проголошення незалежності України в 1991 році поклало початок сучасного конституційного процесу. Стрімкий розвиток суспільних і політичних відносин в Україні вимагав невідкладно прийняти новий Основний закон України. Минуло майже 5 років, упродовж яких обговорювалося кілька проектів Основного закону України, але жоден із них не знаходив схвалення в суспільстві.

Затягування конституційного процесу призвело до поглиблення суперечностей між Верховною Радою та Президентом. З метою їх залагодження 8 червня 1995 р. між ними був укладений **Конституційний договір**, який згодом склав основу нової Конституції України.

У червні 1996 року тоді чинний Президент України Леонід Кучма вирішив винести на всенародне голосування проєкт Основного закону, який передбачав, з-поміж іншого, значні повноваження Президента. Така обставина змусила депутатів Верховної Ради запрацювати у посиленому режимі. Вранці 27 червня 1996 року було вирішено не припиняти засідання, поки не буде прийнятий Основний закон. Парламент працював у безперервному режимі аж до наступного ранку. Конституція України набула чинності з дня її ухвалення на V сесії Верховної Ради України **28 червня 1996 року**.

Як народжувався Основний закон

Конституція - це основний закон держави, що закріплює основи життя суспільства і устрою держави.

Всі конституції світу класифікуються за певними ознаками.

За формою вираження

- писані
- неписані

За способом прийняття

- даровані
- народні

За способом внесення змін

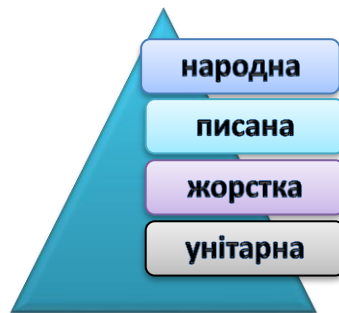
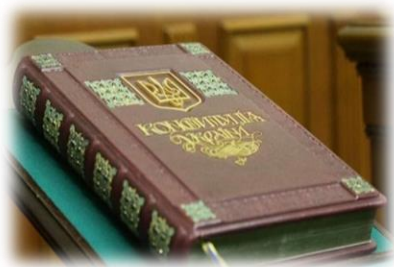
- жорсткі
- гнучкі

За формою держ. устрою

- федеративні
- унітарні

- Якщо конституції приймалися демократичним шляхом (парламентом чи шляхом референдуму), то такі конституції називають **народними**. У деяких державах монарх сам установлював основні правила, «даруючи» народові конституцію. Такі конституції називають **дарованими**, «октройованими» (від франц. octroyer — жалувати, дарувати).
- Основні закони можуть бути у формі одного нормативного акту («**писані**»), як Конституція України, а можуть складатись із кількох документів, прийнятих у різний час («**неписані**»). Такою є конституція Великої Британії.
- Якщо процедура внесення змін і доповнень до конституцій, порівняно із порядком прийняття чи зміни звичайних законів, ускладнена, то такі конституції класифікують як **жорсткі**. Якщо ж змінити основний закон чи внести до нього поправку можна за типовою для держави процедурою прийняття законів, то конституцію називають **гнучкою**.
- Відповідно до форми державного устрою конституції також можуть бути **унітарними** або **федеративними**.

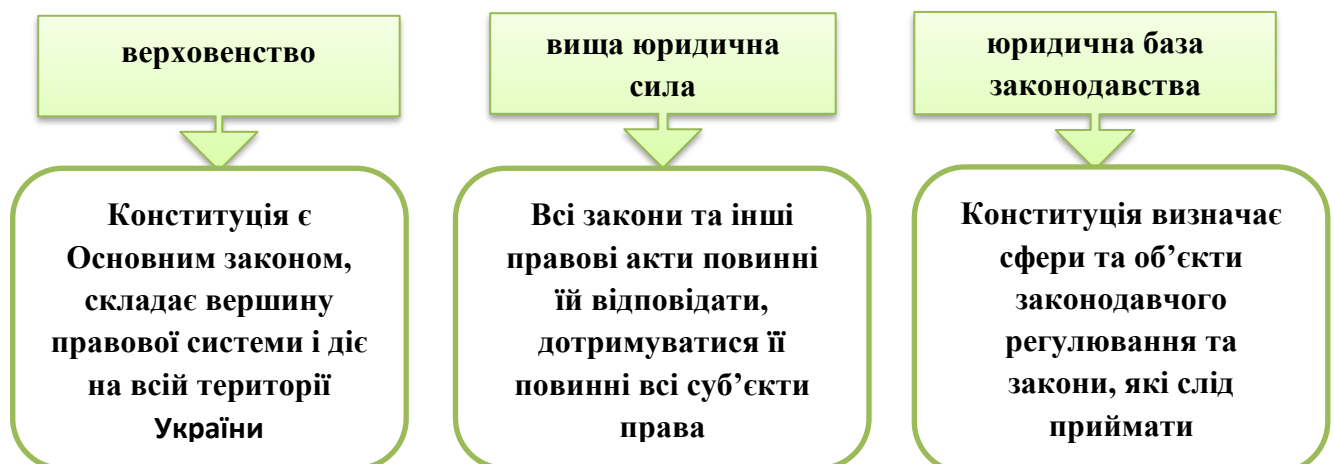
Отже, Конституція України:

2. Конституція України є Основним законом держави тому що:

- є головним джерелом національного права України, ядром усієї правової системи, юридичною базою чинного законодавства;
- має найвищу юридичну силу;
- має високий рівень стабільності, яка забезпечується особливим, ускладненим порядком внесення до неї змін і доповнень;
- визначає принципи взаємовідносин суспільства й держави, держави та окремих соціальних груп;
- закріплює правовий статус особи;
- діє на всій території держави.

Юридичні властивості Конституції:

3. Конституція України складається з преамбули, 14 розділів, 161 статті.
Ознайомтеся зі структурою Конституції. Ви побачите, що розділ VII відсутній (так, його вилучили після внесення змін до Конституції в 2016р.).

СТРУКТУРА КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ

Преамбула	Вступна частина, що виражає сутність Основного Закону
Розділ I. Загальні засади	Визначає основи державного та суспільного ладу України
Розділ II. Права, свободи та обов'язки людини і громадянина	Містить принципи та гарантії дотримання прав і свобод людини й громадянина в Україні, перелік основних із них, а також обов'язки, що накладаються Україною
Розділ III. Вибори. Референдум	Містить загальні принципи функціонування в Україні форм прямої демократії (виборів, референдумів)
Розділ IV. Верховна Рада України	Установлює загальні засади функціонування, повноваження Верховної Ради України, її місце в системі органів державної влади, основи правового статусу народного депутата
Розділ V. Президент України	Визначає основи правового статусу Президента України, його повноваження та місце в системі органів державної влади
Розділ VI. Кабінет Міністрів України. Інші органи виконавчої влади	Установлює загальні засади функціонування, повноваження Кабінету Міністрів України, інших органів виконавчої влади, їх місце в системі органів державної влади
Розділ VIII. Правосуддя	Визначає основні принципи відправлення правосуддя в Україні, основи правового статусу суддів; завдання прокуратури та адвокатури
Розділ IX. Територіальний устрій України	Визначає засади та систему територіального устрою України
Розділ X. Автономна Республіка Крим	Визначає статус та повноваження органів влади Автономної Республіки Крим, засади їх відносин з органами державної влади України
Розділ XI. Місцеве самоврядування	Визначає засади здійснення права на місцеве самоврядування в Україні, систему органів місцевого самоврядування
Розділ XII. Конституційний Суд України	Визначає статус Конституційного Суду України
Розділ XIII. Внесення змін до Конституції України	Визначає порядок внесення змін до Конституції України

Розділ XIV. Прикінцеві положення	Визначає порядок набуття чинності Конституції України, установлює День Конституції України як державне свято
Розділ XV. Перехідні положення	Вирішує питання, пов'язані з набуттям чинності Конституції України

Перший розділ Конституції України має назву «Загальні засади». У цьому розділі закріплюються основні засади існування та побудови нашої країни. Саме тут конституційно закріплено такі принципові положення, як суверенітет і незалежність України, цілісність і недоторканність території України, верховенство права та пріоритет прав і свобод людини в діяльності держави. У цьому розділі подано характеристику сучасної української держави.

Витяг з Конституції України

Стаття 1. Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава.

Стаття 2. Суверенітет України поширюється на всю її територію. Україна є унітарною державою. Територія України в межах існуючого кордону є цілісною і недоторканою.

Стаття 3. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

Стаття 5. Україна є республікою.

Носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування.

Право визначати і змінювати конституційний лад в Україні належить виключно народові і не може бути узурповане державою, її органами або посадовими особами.

Ніхто не може узурпувати державну владу.

Конституцію України 1996 р. кілька разів змінювали.

У 2004 році, коли Україна жила подіями Помаранчевої революції, назріло питання змін до Конституції. У лютому того року парламент перетворив державу на парламентсько-президентську. Тобто повноваження президента були обмежені, тоді як парламенту і уряду значно розширені. За тією редакцією Верховна Рада призначала за поданням президента України прем'єр-міністра, міністра оборони, міністра закордонних справ. А за поданням прем'єра – інших членів уряду.

Уже за президентства Віктора Януковича, у вересні 2010 року, підконтрольна йому в парламенті Партія регіонів направила до Конституційного суду запит із проханням розглянути конституційність реформи 2004 року. Рішенням суду і без голосування парламенту зміни 2004 року визнали такими, що не відповідають Основному закону. Таким чином Україна повернулася до президентсько-парламентської форми правління.

Вже у лютому 2014 року, спираючись на нову більшість, Верховна Рада відновила Конституцію 2004 року. Рішення Конституційного суду часів Януковича визнали незаконним. І знову першу скрипку в Україні почав відігравати парламент.

В 2016 році Конституцію змінювали, спираючись на потребу очистити судову систему. Суддівський корпус вирішили відсторонити від політичного процесу та усунути вплив Верховної Ради і президента. Зокрема, перейшли до трирівневого принципу, створили Вищу раду правосуддя. А також позбавили суддів недоторканності і змусили їх пройти переатестацію.

4. В Україні існує спеціальний орган, який розглядає виключно питання відповідності законів та інших нормативно-правових актів Конституції України, а також дає офіційне тлумачення Основного закону. Цей орган має назву Конституційний Суд України.

Конституційний Суд може визнати закон або певні його положення неконституційними (і, як наслідок, нечинними) у разі їх невідповідності Конституції України.

Його склад і повноваження визначено XII розділом Конституції України та Законом України «Про Конституційний Суд України».

Конституційний Суд України розпочав свою діяльність 18 жовтня 1996 року,

Будівля Конституційного Суду України, м. Київ

Закон України «Про Конституційний Суд України» (редакція від 01.05.2016) передбачає, що Конституційний Суд України розглядає питання про конституційність правових актів лише на підставі конституційного подання або конституційного звернення.

Конституційне подання — це письмове клопотання до Конституційного Суду про визнання правового акта (або його окремих положень) неконституційними, про визначення конституційності міжнародного договору або про необхідність офіційного тлумачення Конституції України та законів України. Конституційним поданням є також звернення Верховної Ради про надання висновків щодо додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпичменту.

Конституційне звернення — це письмове клопотання до Конституційного Суду про необхідність офіційного тлумачення Конституції України та законів України з метою забезпечення реалізації чи захисту конституційних прав та свобод людини і громадянина, а також прав юридичної особи.

ВИСНОВКИ

- Головною цінністю демократичного суспільства є Конституція — документ, який визначає правила взаємодії держави і громадянина, засади функціонування держави, права, свободи й обов'язки громадянина та гарантії держави в їх реалізації.
- В Україні створено та діє Конституційний Суд України, який уповноважений перевіряти конституційність законів, давати офіційне тлумачення Конституції та законів України.
- Науковці стверджують, що знання громадянами основних положень Конституції є однією з головних умов ефективної дії механізмів прийняття і реалізації актів прямого народовладдя, утвердження правової держави та громадянського суспільства.